

Інна Петрівна Рогальська-Яблонська

доктор педагогічних наук професор,
завідувач кафедри психолого-педагогічної,
превентивної та інклюзивної освіти,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
вул. Садова 2, м. Умань, Україна

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ДИТИНСТВІ НА ЗАСАДАХ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Стаття присвячена розгляду проблеми підготовки майбутніх педагогів до соціалізації особистості в дитинстві на засадах компетентнісного підходу, який уможливує внесення істотних корективів у підходи до діяльності суб'єктів освіти. Показано, що компетентнісний підхід становить цілісну систему визначення мети, завдань, змісту, організаційного і технологічного забезпечення формування соціальної компетентності особистості у дитинстві; подано низку орієнтирів для розробки вимог до якості підготовки педагогів, сформульованих з позиції компетентнісного підходу.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, професійна діяльність, соціалізація, дитинство.

Актуалізація розробки проблем соціалізації особистості у сучасному суспільстві зумовлюється розширенням меж процесу соціалізації та зміною уявлень про нього, що викликане перспективами євроінтеграції України та модернізацією національної освітньої системи з урахуванням європейського досвіду, кращих його зразків і стандартів; зміцненням статусу дитинства у суспільстві, концептуальним обґрунтуванням його сутності та розвитку в контексті трансформацій суспільного життя; вивченням процесів залучення особистості до суспільних інституцій та розглядом інституціональних форм такого залучення; необхідністю забезпечення активного пристосування дітей до нових для них соціальних умов життєдіяльності, набуття ними соціально-емоційної рівноваги та стійкості до впливу змінних умов соціуму; ускладненню сучасних вимог суспільства до функціонування соціальних інституцій, які повинні не лише готувати дитину до дорослого життя, а й формувати її як повноцінну особистість, суб'єкт соціалізації та власної життєтворчості. Педагогічна наука сьогодення змінила методологічні орієнтири і відповідно актуалізувала проблему вибору нових наукових засад, на яких вибудовуються основи професійної діяльності сучасних педагогів. Оскільки педагогічна теорія як стратегія педагогічної діяльності, покликана відслідковувати зміни в соціальних потребах суспільства, то в умовах сьогодення вона пропонує нове вирішення проблем виховання та соціалізації дітей та молоді, нові підходи до організації їхнього життя та діяльності. Усе вищевказане актуалізує питання підготовки фахівців нового рівня якості, які б відповідали сучасним вимогам суспільства, володіли здатністю адаптуватися до швидкоплинних змін у професійній діяльності, самостійно поповнювати професійні знання та збагачувати власний професійний досвід.

Проблема удосконалення змісту підготовки сучасного педагога – предмет уваги багатьох учених (Л. Артемова, А. Богуш, Г. Беленька, І. Зязюн, М. Євтух, Н. Кічук, І. Княжева, В. Кремень, В. Кузь,

В. Нестеренко, Д. Пащенко, О. Пехота, О. Семенов, О. Савченко, Г. Троцько, В. Шахов та ін.). Водночас спеціальної розробки потребують проблеми підготовки педагогів з фундаментальними науковими знаннями щодо методології нових підходів до сучасного дитинства.

Мета статті зумовлюється потребою в обґрунтуванні компетентнісного підходу як методологічного для професійної підготовки педагогів з позиції урахування специфіки соціалізації дітей та молоді у сучасній соціокультурній ситуації.

Вітчизняна педагогіка відкрито демонструє орієнтацію на гуманістичні цінності і оперує такими поняттями, як: «особистісно орієнтоване виховання», «суб'єкт виховання», «об'єкт і суб'єкт соціалізації», «ціннісне ставлення», «самовизначення особистості» тощо. На часі аналіз розмаїття підходів до феномена виховання, серед яких достатньо чітко виокремилися такі: культурологічний, синергетичний, аксіологічний, антропологічний, компетентнісний. Поняття «підхід» тлумачиться Е. Степановим і Л. Лузіною як «орієнтація педагога або керівника освітнього закладу при здійсненні своїх дій, яка спонукає до використання певної сукупності взаємозв'язаних понять, ідей, способів педагогічної діяльності» [4, с. 83]. І хоча кожний підхід до виховання обґрунтовує свої категоріальні координати, усі вони єдині в гуманістичному погляді на людину та у визнанні значення її удосконалення.

Для особистісно зорієнтованої моделі освіти термін «компетентність» є принципово новим, сутнісним і ключовим, відображеним у Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті. Введення поняття «компетентність» як пріоритетної категорії у різні нормативні документи вищої освіти означає надання переваги системному, цілісному, комплексному підходу до професійно-педагогічної освіти. Концептуальні основи професійної компетентності спеціалістів знайшли своє відображення у психолого-педагогічних дослідженнях Н. Кузьміної, В. Сластьоніна,

А. Хуторського, О. Чиж та ін. У наукових джерелах поняття «компетентність» тлумачиться як «міра відповідності знань, умінь і досвіду особистості певного соціально-професійного статусу реальному рівню складності виконуваних нею завдань та вирішуваних проблем» [2, с. 237]. На відміну від терміна «кваліфікація», окрім професійних знань, умінь, що характеризують кваліфікацію, містить такі якості, як ініціативність, співробітництво, здатність працювати в колективі, комунікативні здібності, вміння навчатися, оцінювати, логічно мислити, відбирати та використовувати інформацію. Також поняття «компетентність» тлумачиться як «інтегральна здатність вирішувати конкретні проблеми, які виникають у різних сферах людського буття» [1, с. 20]. Така здатність передбачає наявність знань, але як справедливо вказує А. Андреев, у межах компетентного підходу слід «не стільки розпоряджатися власне знаннями, скільки володіти певними особистісними характеристиками і вміти у будь-який час знайти і відібрати у створених людством величезних сховищах інформації потрібні знання» [1, с. 20].

Звернення педагогіки до понять «компетентнісний підхід», «компетентність» можна пояснити низкою причин:

1. Сутнісні зміни у суспільстві, прискорення темпів соціально-економічного розвитку держави зумовили пошук нової концепції освіти, яка б відображала ці зміни та орієнтувала на формування якостей особистості, необхідних у XXI столітті: мобільності, динамізму, конструктивності, професійній, соціальній і т.ін. компетентностям.
2. Завдання модернізації освіти, необхідність її відповідності як потребам особистості, так і вимогам суспільства вимагають принципово нового підходу до визначення мети, змісту та організації освітнього процесу.
3. Система професійної підготовки об'єктивно відстає від темпів розвитку інформаційних технологій. Відтак, виникла потреба у виробленні принципово нових підходів до конструювання змісту педагогічної освіти, спроможного стимулювати молодого педагога до постійного самовдосконалення, рефлексії якості власної педагогічної діяльності, її самооцінки та корекції.

Компетентнісна модель освіти співвідноситься з динамічним «відкритим» суспільством, у якому продуктом процесів соціалізації, виховання та навчання, підготовки молодого покоління до виконання усіх життєвих функцій є відповідальна особистість, готова до здійснення вільного, гуманістично зорієнтованого вибору. За такого підходу до змісту освіти відносять не лише знання, уміння, навички, а насамперед способи діяльності, досвід репродуктивної і творчої діяльності, досвід ціннісного ставлення до соціокультурного довкілля. Водночас компетентність особистості передбачає розвиток певних її здібностей, необхідних для реалізації відповідної діяльності.

Ми погоджуємося з думкою науковців (Е. Іванова, І. Осмоловська, І. Шалигіна), які вказують, що з позицій компетентного підходу зміст освіти містить ті самі компоненти, що і культурологічний, але увага акцентується насамперед на способах діяльності, а знання є засобом, без якого неможливо здійснити діяльність. Компетентнісний підхід близький до особистісно-діяльнісного, але більш продуктивний, оскільки дає можливість виокремити кілька узагальнених ключових компетентностей, які об'єднують у групу діяльності, схожі за способами дій [3, с. 18]. Ключового значення набувають види компетентностей, які подані науковцями на засадах допредметного змісту освіти: загальнокультурна – володіння мовою культури, способами пізнання світу (містить навчально-пізнавальну та інформаційну компетентності); соціально-трудова – засвоєння норм, способів та засобів соціальної взаємодії; комунікативна – формування готовності та здатності розуміти іншого, будувати спілкування, адекватно наявній ситуації; компетентність у галузі особистісного визначення – формування досвіду самопізнання, усвідомлення свого місця у світі, вибір ціннісних цільових змістових настанов для своїх дій.

Зазначимо, що визнання державою пріоритету особистісно зорієнтованої моделі освіти передбачає відмову педагогів від звичних стереотипів педагогічної діяльності. Натомість лише деякий відсоток педагогів та управлінців розуміють, що інноваційна система несе зміни не тільки і не стільки у змісті освіти, але й у розмаїтті інших аспектів. От і спостерігаємо на практиці, що переважна більшість педагогів намагаються подолати і викоринити все, що є проявом волі та свободи дитини, усе, що вимірюється її суб'єктивними потребами та намірами. Відтак, необхідна розробка нових науково-методичних підходів до професійної діяльності педагогів з урахуванням особливостей сучасної соціально-економічної та соціально-культурної ситуації загалом та специфіки процесу соціалізації особистості в дитинстві, зокрема.

У зв'язку з цим видається важливим:

- забезпечити усвідомлення педагогами закладів освіти мети змісту своєї професійної діяльності і звільнення від викривлень педагогічної свідомості (настанов на дисциплінарну модель стосунків з дитиною, домінування моралізування у її вихованні, наявність стереотипів у керівництві різними видами діяльності);
- навчити проектувати педагогічну систему дитинозорієнтованої взаємодії, виробити вміння надавати компетентну допомогу і підтримку дитини у самопізнанні і саморозвитку в просторі дитинства, реалізовувати соціально-педагогічний супровід процесу соціалізації особистості в дитинстві;
- сформувати нове розуміння сучасного дитинства як соціокультурної цінності суспільства, як самостійний і значущий період життя, в якому відбувається інтенсивний розвиток і становлення

дитини, активне входження в життя за педагогічної підтримки дорослих.

Основною ідеєю при цьому стає ідея збереження самобутності та унікальності дитини та її внутрішнього світу. Нова особистісно зорієнтована парадигма освіти визначає пріоритетними орієнтацію на інтереси особистості, її соціальне та психічне благополуччя, на становлення життєвої та соціальної компетентності, на формування особистісної культури, діяльнісно-практичного ставлення до довкілля, на соціально-емоційний розвиток особистості дитини. Ця парадигма докорінно змінює підходи до діяльності суб'єктів освіти:

- ставлення до дитини як об'єкта і суб'єкта соціалізації, культури, власного життя, здатного до виявлення себе суб'єктом власної життєтворчості, освоєння соціокультурного досвіду на основі суб'єктивного пізнання суспільного довкілля та конструювання образу соціального світу;
- ставлення до педагога як до посередника між дитиною та соціумом, здатного до реалізації рівноправної взаємодії дорослого співтовариства зі світом дітей, до подолання наслідків негативних чинників сучасного соціокультурного середовища, до врахування специфіки вікових потреб, емоційності та вразливості наймолодших членів суспільства, усвідомлення обов'язку захистити їхній внутрішній світ через відстоювання прав дитини;
- ставлення до процесу соціалізації особистості в дитинстві як до пріоритетного напрямку освіти, важливого системного, педагогічно виваженого процесу, пролонгованого у часі, змістовому та операційному аспектах, що дозволяє дитині прилучатися до культури суспільства та освоювати позицію суб'єкта соціального життя;
- ставлення до навчального закладу як до соціальної інституції, де творяться культурні зразки спільного життя дітей та дорослих, де здійснюється соціально-педагогічний супровід складного процесу входження у сучасний соціальний світ – складний, динамічний, з характерним розмаїттям негативних явищ, де дитина набуває основ особистісної культури, що відповідає загальнолюдським духовним цінностям.

Відтак, уважаємо за необхідне підкреслити, що компетентнісний підхід становить систему певних позицій та принципів, підібраних і структурованих таким чином, що, з одного боку, вони будуються на засадах гуманістичної тенденції, яка відповідає

реальному статусу сучасного дитинства, а з іншого – дозволяють організувати педагогічний процес.

Ураховуючи вищесказане, сформулюємо основні теоретичні аспекти, які визначають сутність компетентнісного підходу, і запропонуємо авторське бачення особливостей його застосування у загальноосвітніх навчальних закладах. Ми виходимо з того, що компетентнісний підхід становить цілісну систему визначення мети, завдань, змісту, організаційного і технологічного забезпечення формування соціальної компетентності особистості в дитинстві та дає низку орієнтирів для розробки вимог до її якості, сформульованих з позицій компетентнісного підходу.

Виходячи з потреби забезпечення педагогічно виваженого соціалізаційного процесу, що сприяє прилученню дитини до культури суспільства та освоєнню позиції суб'єкта соціального життя, компетентнісний підхід дозволяє орієнтуватися на такі принципи:

- *соціальної відповідності*, що передбачає відповідність змісту і методів виховання реальній соціальній ситуації, в якій організовується виховний процес. Завдання дорослого – не захищати дитину від несприятливих умов середовища, а навчити правильно використовувати методи соціальної адаптації в умовах нестабільного оточення; вибирати способи психологічного захисту залежно від обставин життя; змінювати поведінку з урахуванням вимог тієї соціальної групи, в якій вона знаходиться;
- *діагностичності*, тобто орієнтації на досягнення достатнього рівня соціальної компетентності, що виявляється у сформованих ціннісних орієнтаціях дитини, соціальному інтелекті, дотримання норм і правил поведінки у соціумі та характері взаємодії з дітьми та дорослими;
- *багатофункціональності*, тобто компетентність передбачає інтегративне поєднання низки складників як здатності до вирішення завдань та налагодження взаємодії із соціумом.

Отже, компетентнісний підхід дозволяє не лише реформувати зміст освіти, але, як механізм приведення її у відповідність до вимог сучасних реалій, дозволяє створити у закладах емоційно-комфортне розвивальне середовище; гармонійно доповнити соціалізацію індивідуалізацією; реалізувати відкритість навчального закладу, що і становить перспективи подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев А. Л. Компетентностная парадигма в образовании: опыт философско-методологического анализа / А. Л. Андреев // Педагогіка. – 2005. – № 4. – С. 19-27.
2. Педагогіка: Большая современная энциклопедия / Сост. Е. С. Рапацевич. – Мн.: Совр.слово, 2005. – 720 с.
3. Иванова Е. О. Содержание образования: культурологический подход / И. В. Шалыгина, И. М. Осмоловская, Е. О. Иванова // Педагогіка. – 2005. – № 1. – С. 13-19.
4. Степанов Е. Н. Педагогу о современных подходах и концепциях воспитания / Е. Н. Степанов, Л. М. Лузина. – М.: ТЦ Сфера, 2003. – 160 с.

Инна Петровна Рогальская-Яблонская,
 доктор педагогических наук, профессор,
 заведующая кафедрой психолого-педагогического, превентивного
 и инклюзивного образования,
 Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины,
 ул. Садовая 2, м. Умань, Украина

ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ К СОЦИАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТИ В ДЕТСТВЕ НА ОСНОВАНИИ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА

Статья посвящена рассмотрению проблемы подготовки будущих педагогов социализации личности в детстве на основании компетентностного подхода, который открывает возможности для внесения существенных коррективов в подходы к деятельности субъектов образования. С учетом такого подхода к содержанию образования относятся не только знания, умения, навыки, но и способы организации деятельности, опыт репродуктивной и творческой деятельности, опыт ценностного отношения к социокультурному окружению. В то же время, компетентность личности предполагает развитие определенных способностей, необходимых для реализации соответствующей деятельности. Акцентируется на необходимости разработки новых научно-методических подходов к профессиональной деятельности педагогов с учетом особенностей современной социально-экономической и социально-культурной ситуации в целом и специфики процесса социализации личности в детстве в частности. В связи с этим необходимо обеспечить осознание педагогами целей своей профессиональной деятельности и освобождение от деформации педагогического сознания; научиться проектировать педагогическую систему личностноориентированного взаимодействия, выработать умения предоставления компетентной помощи и поддержки ребенку в самопознании и саморазвитии в пространстве детства, реализовать социально-педагогическое сопровождение процесса социализации личности; сформировать новое понимание современного детства как социокультурной ценности общества, как самостоятельного особо значимого периода онтогенеза, в котором происходит интенсивное развитие и становление личности ребенка, его активное вхождение в социальную жизнь при педагогической поддержке взрослых. Основной идеей этих процессов является идея сохранения, развития самобытности и уникальности ребенка и его внутреннего мира. Показано, что компетентностный подход представляет собой целостную систему определения целей, задач, содержания, организационного и технологического обеспечения формирования социальной компетентности личности в детстве; сформулирован перечень ориентиров для разработки требований к качеству подготовки педагогов, сформулированных с позиции компетентностного подхода.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентность, профессиональная деятельность, социализация, детство.

Inna Rohalska-Yablonska,
 Doctor of Pedagogical Sciences,
 Chairperson of the Faculty of Psycho-Pedagogical, Preventive and Inclusive Education,
 Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University,
 2, Sadova Str., Uman, Ukraine

TRAINING FUTURE PEDAGOGUES IN SOCIALIZATION OF A PERSON IN CHILDHOOD ON THE BASIS OF THE COMPETENCE-ORIENTED APPROACH

The article is devoted to the issue regarding the training of the future pedagogues in socialization of a person in childhood on the basis of the competence-oriented approach which enables the introduction of essential adjustments into the approaches to the activity of the subjects of education. Ways of activity, experience in reproductive and creative activities, experience in moral attitude to sociocultural environment can be referred to the contents of education alongside with knowledge, skills and abilities. At the same time, person's competence presupposes the development of his / her certain abilities needed for the realization of a corresponding activity. The author highlights the necessity to elaborate innovative scientific and methodological approaches to the pedagogues' professional activity taking into consideration the peculiarities of the modern socio-economical and socio-cultural situation in general as well as the specificity of the socialization process of a person in his / her childhood, in particular. In this regard, it seems significant: to provide pedagogues' awareness of the aim and contents of their professional activity and deliverance from the distortions of pedagogical consciousness (adjustment to the disciplinary model of interaction with a child, dominance of moralism in his / her upbringing, presence of stereotypes in the management of activities of different types); to teach them to project the pedagogical system of the child-centred interaction, to develop the abilities of competent assistance and support of a child in his / her self-cognition and self-development in a childhood space, to realize socio-pedagogical support of the process of person's socialization in his / her childhood; to form a new understanding of the modern childhood as a socio-cultural values of society as an independent and essential life period in which child's intensive development as well as his / her active entering into

life with adults' pedagogical support take place. The reservation of child's identity and uniqueness alongside with his / her inner world becomes the main idea.

It has been demonstrated that the competence-oriented approach represents an aggregate system of setting an aim, tasks, contents, organizational and technological support aimed at the development of person's social competence in his / her childhood; a series of guidelines facilitating the elaboration of the requirements to the quality of teacher training based on the competence-oriented approach has been presented.

Due to the need for pedagogically consistent socialization process which facilitates child's involvement into the culture of society and mastery of the position of the subject of social life, the competence-oriented approach enables us to rely on these principles: social compliance which presupposes compliance of the contents and methods of education with a real social situation within which a teaching / learning process is organized; diagnostics, the orientation to the achievement of a sufficient level of social competence, to be more precise; multifunctionality, the competence presupposes an integrative combination of a series of the constituents like abilities to solve tasks and to establish interaction with society.

Key words: competence-oriented approach, competence, professional activity, socialization, childhood.

Подано до редакції: 1.11.2016 р.

Рекомендовано до друку: 16.11.2016 р.

Рецензент: д.пед.н., професор А. М. Богуш